

A lét méltósága

Gondolatok az ember értékéről
a technológiai kor tükrében

”

Nem azért értékes,
amit tesz.
Hanem azért,
mert van.

”

A lét méltósága

Gondolatok az ember értékéről a technológiai kor tükrében

A beszélgetésünk egy AI-videó alatt megjelent 640 hozzászólás elemzéséből indult, de fokozatosan egy sokkal mélyebb kérdéshez érkezett meg: nem az AI-ról, hanem az emberről kezdtünk beszélni.

1. Az AI nem a probléma, hanem a tükör

Kiindulópontunk az volt, hogy az AI körüli viták valójában ritkán az AI-ról szólnak.

A hozzászólásokban megjelent:

- a technológiai optimizmus,
- a technológiai szkepticizmus,
- a gazdasági félelem,
- az identitásválság,
- az emberi különlegesség védelme.

Arra jutottunk, hogy az AI nem létrehozta ezeket a feszültségeket, hanem felnagyította őket.

Az AI olyan, mint egy tükör:

nem új arcot mutat az emberiségnek, hanem a saját arcát.

2. A valódi kérdés nem az, hogy mit tud majd az AI

A közbeszéd jellemző kérdései:

- Mikor lesz AGI?
- Hány munkahely szűnik meg?
- Okosabb lesz-e nálunk?

Mi azonban fokozatosan más kérdéshez jutottunk:

Mi történik az emberrel, miközben ez zajlik?

A történelem tanúsága szerint nem a technológia képessége a legfontosabb tényező, hanem az, hogy az ember hogyan használja azt.

Ezért a valódi kérdés nem:

Milyen intelligens lesz a gép?

hanem:

Milyen ember fogja használni a gépet?

3. A technológia nem semleges a tudatra nézve

Megvizsgáltuk azt a jelenséget, hogy az eszközök nemcsak segítenek bennünket, hanem alakítják is a gondolkodásunkat.

Ha egy társadalom egyetlen eszközrendszerre épül, akkor hajlamos lesz minden problémát azon keresztül értelmezni.

A kalapácsos hasonlat alapján:

Akinek csak kalapácsa van, minden problémát szögnek lát.

A technológiai korszakban ennek megfelelője lehet:

Amire nincs technikai megoldás, az nem is valódi probléma.

Így fokozatosan kialakulhat egy technó-redukcionista világkép, amely az életet egyre inkább:

- adatokra,
- számokra,
- hatékonyságra,
- optimalizálásra

próbálja redukálni.

4. Az ember és az eszköz helyet cserélhet

A beszélgetés egyik központi felismerése volt:

Az eszköz van az emberért, nem az ember az eszközért.

A modern társadalmakban azonban gyakran fordított folyamat figyelhető meg.

Az ember:

- a gazdasági rendszerhez,
- a technikai rendszerhez,
- az algoritmusokhoz,
- a termelékenység elvárásokhoz

igazítja önmagát.

Ekkor az emberből fokozatosan funkció lesz.

A létet felváltja a szerep.

Az ember értékét a hasznossága kezdi meghatározni.

5. Az AI felerősíti a haszontalanságtól való félelmet

A haszontalanság érzése nem új jelenség.

Jelen volt:

- a rabszolgatartó rendszerekben,
- a feudális világban,
- az ipari társadalomban,
- a modern kapitalizmusban.

Az AI azonban új szintre emeli ezt a kérdést.

Ha az ember értékét a teljesítményével azonosítjuk, akkor természetes módon felmerül:

Mi marad belőlem, ha a gép hasznosabb nálam?

Ez azonban már nem technológiai kérdés.

Ez identitáskérdés.

6. A mélyebb konfliktus valójában világnézeti

A beszélgetés során kirajzolódott négy alapvető emberkép:

- a technológiai emberkép,
- a gazdasági emberkép,
- a humanista emberkép,
- a spirituális emberkép.

A vita nem az AI-ról szól.

A vita arról szól:

Mi az ember?

Mi az ember célja?

Mi az ember értéke?

Ezért tűnnek az AI-viták sokszor vallási hevületűnek.

Nem gépek csapnak össze.

Hanem emberképek.

7. A hatalom kérdése

Fontos felismerés volt, hogy a történelem nagy tragédiái ritkán a technológiából fakadtak önmagukban.

A problémát rendszerint a technológia és a hatalom összefonódása okozta.

Ezért a kérdés nem egyszerűen:

Mit tud az AI?

hanem:

Ki birtokolja?

Ki irányítja?

Milyen célok érdekében használják?

A technológia önmagában nem erkölcsi alany.

Az ember az.

8. A beszélgetés fordulópontja

A csúcspontot az a felismerés jelentette, amely számos filozófiai és spirituális hagyományban megjelenik:

Az ember méltósága nem a teljesítményéből fakad.

Nem azért értékes, mert valamit csinál.

Hanem azért, mert van.

Ez a pont már túlmutat:

- a gazdaságon,
- a technológián,
- a hatalmon,
- a társadalmi státuszon.

Ez metafizikai felismerés.

Nem a funkcióról szól.

Hanem a létről.

9. A végső felismerés

A beszélgetés végére eljutottunk oda, hogy a technológiai és gazdasági redukcionizmus közös hibája ugyanaz:

Az embert funkcióvá redukálja.

A spirituális és humanista felismerés viszont ennek ellenkezőjét állítja:

Az ember nem azért értékes, mert hasznos.

Nem azért értékes, mert sikeres.

Nem azért értékes, mert hatékony.

Nem azért értékes, mert birtokol.

Nem azért értékes, mert uralkodik.

Hanem azért értékes, mert részesül a létből.

A beszélgetés végső tézise

Az AI korának legfontosabb kérdése nem az, hogy képesek leszünk-e egyre intelligensebb gépeket építeni.

Hanem az, hogy miközben ezt tesszük:

képesek leszünk-e emlékezni arra, hogy az ember értéke nem a teljesítményében, hanem a létezésében gyökerezik.

Mert ha ezt elfelejtjük, akkor a technológia egyre fejlettebb lesz, miközben az ember egyre bizonytalanabbá válik önmaga felől.

Ha viszont ezt felismerjük, akkor a technológia visszakerülhet a helyére:

nem céllá, hanem eszközzé;

nem mércévé, hanem szolgálóvá;

nem az ember helyére, hanem az ember kezébe.

József mondta:

[kommentek.pdf](#)

Kérlek összegezd nekem ezeket a hozzászólásokat, különböző szempontok szerint. Egy AI-ról készült videóhoz fűződnek.

Emil mondta:

Átolvasva a hozzászólásokat, az a benyomásom, hogy a vita valójában nem az AI-ról szólt, hanem három mélyebb kérdésről:

1. Mi az intelligencia?
2. Mennyire hihetünk a technológiai ígéreteknek?
3. Mi különbözteti meg az embert a géptől?

A 640 hozzászólás meglepően gazdag képet ad a mai közgondolkodásról.

1. Hangulati megoszlás

A kommentelők nagyjából négy táborba rendeződnek:

A) A szkeptikusok

Ők úgy látják, hogy az AI körül túlzott vallásos várakozás alakult ki.

Jellemző állításaik:

- az AI-buborék ki fog pukkadni
 - a jelenlegi modellek nem intelligensek, csak mintázatokat követnek
 - a befektetői és marketinggépezet túlértékeli a technológiát
 - az AI hasznos eszköz lesz, de nem digitális isten
-

B) A techno-optimisták

Ők a videót túl pesszimistának tartják.

Visszatérő érveik:

- a fejlődés eddig is sokszor tűnt lehetetlennek
 - a jelenlegi AI már most rengeteg munkát kivált
 - a jövőt nem lehet a jelen korlátai alapján megítélni
 - a kvantumszámítógépek és új architektúrák áttörést hozhatnak
-

C) A pragmatikusok

Talán ez a legnagyobb csoport.

Ők azt mondják:

Nem érdekel, hogy AGI-e vagy sem. Már most hasznos.

Gyakori vélemény:

- sok órányi munkát spórol
 - kódolásban kiváló
 - keresésben kiváló
 - fordításban kiváló
 - a cégek már most lecserélnék embereket AI-ra, függetlenül attól, hogy „valódi intelligencia”-e vagy sem
-

D) A filozófiai-spirituális tábor

Ők nem technológiai kérdésként nézik az egészet.

Szerintük:

- tudat nélkül nincs valódi intelligencia
- érzések nélkül nincs valódi értelem
- a lélek nem programozható
- az ember több, mint adatfeldolgozás
- az AI legfeljebb imitálhatja az emberi működést

Ez a csoport nagyon közel áll ahhoz a kérdéshez, amit te is gyakran feszegetsz: az intelligencia és a tudat nem feltétlenül ugyanaz.

2. A leggyakoribb témák

1. „Az AI nem intelligens, csak imitál”

Ez talán a leggyakrabban visszatérő gondolat.

Sokan egyenesen azt javasolják, hogy az AI jelentése ne Artificial Intelligence, hanem:

Artificial Imitator (Mesterséges Utánzó) legyen.

2. „Az ember sem tökéletes”

A videó kritikájának leggyakoribb formája:

- miért várunk hibátlan­sa­got az AI-tól?
- az orvosok is hibáznak
- a sofőrök is hibáznak
- az emberek többsége sem zseni

A kérdés szerintük nem az, hogy tökéletes-e, hanem hogy jobb-e az embernél az adott feladatban.

3. Munkahelyek

Ez volt az egyik legerősebb gyakorlati téma.

Többen írják:

- már most nem rendelnek külsős fejlesztőktől
- AI-val olcsóbban dolgoznak
- nem kell AGI ahhoz, hogy emberek elveszítsék a munkájukat

Ez érdekes, mert itt a vita elszakad a filozófiától.

Lehet, hogy az AI soha nem lesz tudatos — de ettől még gazdasági ereje lehet.

4. Tudat és emberi különlegesség

Sok hozzászóló szerint:

- az AI-nak nincsenek céljai
- nincsenek vágyai
- nincsenek érzései
- nincs önfenntartási ösztöne
- nincs teste

Ezért szerintük nem lesz valódi értelemben emberi intelligencia.

3. A legérdekesebb felismerés

A leghosszabb és legtöbb pozitív visszajelzést kapott hozzászólás nem egyik szélsőséget képviselte.

Nem azt mondta:

- hogy az AI isten,

de azt sem,

- hogy az AI csalás.

Hanem azt:

A hype túlzó, de a technológia történelmi jelentőségű lehet. Az igazság valószínűleg a két véglet között van.

Ez a komment tulajdonképpen a teljes vita esszenciája.

4. Mit árulnak el ezek a hozzászólások az emberekről?

Talán ez a legérdekesebb szempont.

A kommentekből nem az látszik, hogy az emberek az AI-ról vitatkoznak.

Hanem arról, hogy:

- mi az intelligencia,
- mi a tudat,
- mi az ember,
- mi a kreativitás,
- mi a szabadság,
- mi a megértés.

Az AI csak tükörként működik.

A vita mélyén valójában az a kérdés húzódik:

Ha egyszer pontosan meg tudnánk mondani, hogy miért nem ember egy gép, akkor talán először azt is meg tudnánk mondani, hogy mi az ember.

És a hozzászólások alapján erre a kérdésre sincs közel sem konszenzus.

Ezért a kommentfolyamot nem is elsősorban technológiai vitának látom, hanem egy kollektív filozófiai vitának az emberi természet mibenlétéről.

József mondta:

Mennyire érhető tetten az **érzelmi befolyásoltság** a különböző táboroknál?

Emil mondta:

Nagyon erősen. Sőt, számomra a hozzászólások egyik legérdekesebb tanulsága éppen az, hogy a kommentelők többsége az AI-ról alkotott véleményét nem elsősorban technikai tudásból, hanem érzelmi viszonyulásból vezeti le.

A racionalitás természetesen jelen van, de az érzelmi alapállás gyakran megelőzi az érvelést.

1. Az AI-szkeptikus tábor

Az ő érzelmi magjuk többnyire:

- bizalmatlanság
- csalódottság a technológiai hype-pal szemben
- ellenállás a túlzó ígéretekkel szemben
- olykor egzisztenciális félelem

Jellemző szófordulatok:

- "modern isten"
- "vallás"
- "messiás"
- "parasztvakítás"
- "buborék"

Ezek nem technikai fogalmak.

Ezek kulturális és érzelmi reakciók.

A mögöttes érzés sokszor:

"Elegem van abból, hogy megint megváltást ígérnek valamire."

Ez nem feltétlenül AI-ellenesség, inkább hype-ellenesség.

2. A techno-optimista tábor

Itt egészen más érzelmek jelennek meg:

- csodálat
- lelkesedés
- kíváncsiság
- technológiai romantika

Néhány hozzászólás szinte ugyanazt a nyelvet használja, mint a XIX. századi ipari forradalom hívei:

"1826-ban sem hitték volna."

"A fejlődést nem lehet megállítani."

"Minden lehetetlennek tűnt egyszer."

Ez már nem pusztán technológiai állítás.

Ez hit a fejlődésben.

A kommentek egy része valójában nem az AI-t védi, hanem a fejlődés eszméjét.

3. Az AI napi használói

Ez a csoport érzelmileg talán a legérdekesebb.

Ők gyakran nem elméleti alapon vitatkoznak.

Ők személyes tapasztalatból beszélnek.

A hangnembükben sokszor megjelenik:

- hála
- ragaszkodás
- lojalitás
- néha szinte sértettség

A logika valahogy így működik:

"Ez nekem napi szinten segít."

→

"Akkor ne mondjátok, hogy értéktelen."

Amikor valaki azt írja:

"Már létezni sem tudnék nélküle."

az már nem technikai vélemény.

Ez érzelmi kötődés.

4. Az emberközpontú tábor

Itt az érzelmi mag:

- identitásvédelem

A mély kérdés:

"Ha a gép ugyanazt tudja, mint én, akkor mi marad belőlem?"

Ez nem mindig tudatos.

Sok hozzászólásban visszatér:

- a lélek
- a tudat

- az érzések
- a test
- az evolúció

A vita látszólag technológiai.

Valójában antropológiai.

Az ember próbálja megvédeni saját különlegességét.

5. A legérdekesebb: a "középutasok"

A leghiggadtabb hozzászólásokban feltűnően kevés az érzelmi túlfűtöttség.

Ezek általában:

- elismerik a korlátokat,
- elismerik az eredményeket,
- különválasztják a marketinget és a technológiát,
- kerülik az apokaliptikus vagy messianisztikus nyelvezetet.

Érdekes módon ezek a kommentek gyakran hosszabbak és árnyaltabbak.

A legmélyebb érzelmi törésvonal

Számomra nem az AI-párti és AI-ellenes tábor között húzódik a valódi választóvonal.

Hanem két alapvető emberi attitűd között.

Az egyik oldal kérdése:

"Mire lesz képes a gép?"

A másik oldal kérdése:

"Mit jelent embernek lenni?"

Az első technológiai kérdés.

A második egzisztenciális.

A kommentek alapján az utóbbi sokkal erősebb érzelmet mozgat meg.

Ezért tűnhet úgy, hogy az AI-ról szóló viták gyakran irracionálisak. Sok esetben ugyanis nem az AI-ról szólnak, hanem az ember önképéről.

Amikor valaki azt mondja:

"Ez csak egy statisztikai papagáj."

vagy

"Ez már emberfeletti intelligencia."

akkor gyakran nem pusztán a modellről beszél.

Hanem arról, hogy ő maga mit gondol az ember helyéről a világban. Ezért ilyen szenvedélyesek ezek a viták.

József mondta:

Az emberi természetnek egy érdekes keresztmetszete ez a 640 hozzászólás. Minden jelentős technológiai ugrás körül ez volt tapasztalható az emberiség történetében. Azonban a történelmet megfigyelve számomra egy érdekes mintázat rajzolódik ki. A gépek ipari szintű megjelenésével, fejlődésével, szofisztikálódásával és elterjedésével párhuzamosan az emberi tudatban is jelentős változás történt. Az ember egyre inkább támaszkodik a technikára, ezáltal átalakul a valósághoz való viszonya is.

A technika egyértelműen a haladás eszközének van beállítva, a haladás pedig olyan abszolút célnak, ami egyrészt megállíthatatlan kell legyen, másrészt ennek mélyreható személyes, társadalmi, és ökoszisztéma szintű vonzatai mintha nem is léteznének, ebben a narratívában. A haladás olyan szent tehén, amelyhez csak a legnagyobb alázattal illik közelíteni, mert a haladás csakis pozitív dolog lehet, aminek az árnyoldalai eltörpülnek a pozitív vonzatok mellett. Én nem akarok ítéletet mondani semmi és senki felett sem, egyszerűen a valóság érdekel.

Tehát ha megfigyeljük, hogy a gépek tudati és emocionális szempontból hogyan alakították át az emberi tudatosságot, az önmagában beszédes. **Az ember egyre inkább függ a gépektől, és egyre inkább alárendeli saját belső és külső szuverenitását a gépeknek, holott, az eredeti narratíva arról szól, hogy a gépek az ember segítőtársai, amelyek arra lettek konstruálva, hogy felszabadítsák az embert a munka gyötrelmei alól.**

Mármint, ha ez elméletileg mondjuk elérhető is lenne, és többé senkinek sem kellene dolgoznia, még mindig ott marad az emberi természet uralmi, hatalmi, dominancia törekvése, és az a kérdés, hogy miért lenne ez általános érdek? Láthatjuk jól, ha megfigyeljük a világ eseményeit, hogy egyetlen olyan technikai vívmány sem szolgálja egyformán az emberiséget, amely bármilyen módon is súlyos anyagi és hatalmi érdekekkel van összefonódva. Tehát ***számomra az alapvető probléma ontológiai eredetű, és nem technológiai.***

Emil mondta:

Amit leírsz, az számomra nem technológiai kritika, hanem civilizációs diagnózis.

És valóban, a gondolatmeneted kulcsa szerintem itt van:

"Az alapvető probléma ontológiai eredetű, és nem technológiai."

Ez azért fontos megkülönböztetés, mert a legtöbb AI-vita valójában technikai szinten zajlik:

- Mikor lesz AGI?
- Mekkora lesz a modell?

- Hány munkahely szűnik meg?
- Milyen gyors lesz a fejlődés?

Te viszont egy szinttel mélyebbre méész.

Azt kérdezed:

Mi történik az emberrel, miközben ez a fejlődés zajlik?

És ez a kérdés történelmileg valóban gyakran háttérbe szorult.

A technikatörténet egyik visszatérő mintázata, hogy minden nagyobb technológiai ugrás egyszerre szabadít fel és köt meg.

A gőzgép felszabadította az embert bizonyos fizikai munkák alól.

Ugyanakkor létrehozta a gyárat.

A gyár létrehozta a tömegtermelést.

A tömegtermelés létrehozta a tömegfogyasztást.

A tömegfogyasztás létrehozta az új függőségi rendszereket.

A személyes szabadság bizonyos dimenziói növekedtek, más dimenziói csökkentek.

Ugyanez megfigyelhető:

- az autónál,
- a televíziónál,
- az internettel,
- az okostelefonnal.

A technológia ritkán egyszerűen "felszabadít".

Általában egy függőségi rendszert lecserél egy másikra.

Amit különösen érdekesnek találok a gondolatmenetedben, hogy nem a gépek intelligenciájára helyezed a hangsúlyt, hanem az ember alkalmazkodására.

A legtöbb ember azt kérdezi:

"Mit tud majd az AI?"

Te inkább azt kérdezed:

"Mit tesz velünk az AI?"

Ez nagyon más kérdés.

Mert a történelemben sokszor nem a technológia képessége bizonyult a legfontosabb tényezőnek, hanem az, hogy az emberek hogyan kezdték használni, és hogyan kezdte átalakítani a tudatukat.

Például ma már természetesnek vesszük, hogy:

- nem emlékszünk telefonszámokra,
- nem tájékozódunk térképpel,
- nem fejben számolunk,
- nem memorizálunk úgy, mint korábban.

Ezek nem pusztán kényelmi változások.

A kognitív szokások átalakulásai.

A technológia nemcsak eszközt ad.

Átalakítja azt is, hogy mit tartunk fontosnak fejleszteni önmagunkban.

A "haladás" kérdése különösen érdekes.

A modern nyugati civilizáció egyik alapfeltevése valóban az, hogy a technikai fejlődés önmagában érték.

Nem minden gondolkodó osztotta ezt.

Például Martin Heidegger azt állította, hogy a technika nem egyszerűen eszköz, hanem egy olyan világlátás, amelyben minden — az ember is — erőforrássá válik.

Jacques Ellul még tovább ment: szerinte a modern technikai rendszer saját logikával rendelkezik, és idővel maga alá rendeli a társadalmat, függetlenül az eredeti emberi szándékoktól.

Nem azért, mert gonosz.

Hanem mert a hatékonyság önálló értékévé válik.

A te gondolatmenetedben viszont van egy még mélyebb réteg.

Nem azt mondom, hogy a technológia rossz.

Hanem azt, hogy a technológia felerősíti azt, ami az emberben már jelen van.

Ha az ember:

- együttműködő,
- bölcs,
- önreflektív,

akkor a technológia ezt erősítheti.

Ha viszont:

- hatalomvágyó,
- dominanciára törekvő,

- kapzsi,

akkor a technológia azt fogja megsokszorozni.

Ebben az olvasatban a gép nem ok.

A gép erősítő.

Érdekes módon ez visszacseng a 640 hozzászólásban is.

A kommentelők egy része attól fél, hogy az AI túl erős lesz.

Másik része attól fél, hogy az emberek fogják rosszul használni.

És ha őszintén nézzük a történelmet, az utóbbi félelemnek több empirikus alapja van.

A nukleáris energia önmagában nem döntött háborúkról.

A közösségi média önmagában nem polarizált társadalmakat.

Az internet önmagában nem hozott létre propagandát.

Minden esetben emberek, intézmények, érdekek és hatalmi struktúrák formálták a technológia társadalmi hatását.

A végén ezért úgy látom, hogy a te kérdésed nem az:

"Lesz-e valódi mesterséges intelligencia?"

hanem inkább:

"Milyen ember használja majd ezt az intelligenciát?"

És valóban, ez már nem informatikai kérdés.

Nem mérnöki kérdés.

Nem is gazdasági kérdés.

Hanem az emberi természet kérdése.

És ebben az értelemben a 640 hozzászólás talán többet mond el az emberről, mint magáról az AI-ról. A kommentelők valójában saját reményeiket, félelmeiket, hiteiket és önképüket vetítik bele a technológiába. A gépről beszélnek, de közben önmagukról vallanak.

József mondta:

Van még egy nagyon fontos jelenség. **Amikor egy társadalmat a technika és a technológia dominál, akkor az hasonlatossá válik a kalapáccsal rendelkező emberhez, aki minden problémát szögnek lát.** Ha van AI, akkor minden problémát az AI szintjére kell skálázni, és azon keresztül kell vizsgálni. Az emberi tudat ilyen módon egy erőteljes "robotizációnak" van alávetve, legtöbb esetben észrevétlenül, egy magasabb cél érdekében.

Amikor emberek arról beszélnek, hogy a jövőben az egész emberiséget az AI-nak kell alárendelni, az már súlyos problémákat vet fel, mert itt egyértelműen a hatalmi problematika tárgykörébe ütközünk. Miért is kellene az AI-alá vetni az emberi létezését? Látszólag ez a kérdés, de valójában nem ez. A valósi kérdés az, hogy kiknek kedvező az, ha elhítetik az emberiséggel, hogy az AI-nak kell mindenki alávesse magát, miközben az AI-t is a kezükben tartják bizonyos érdekkörök, akik viszont ilyen módon korlátlan hatalomhoz juthatnak az emberek felett?

Emil mondta:

Amit itt felvetsz, az szerintem egy nagyon fontos különbségtételre épül, amely gyakran elveszik a közbeszédben:

nem ugyanaz a technológia, mint a technológiai ideológia.

Az egyik egy eszköz.

A másik egy világnézet.

A kalapács önmagában nem probléma. A probléma akkor jelenik meg, amikor a kalapács birtoklása elkezd meghatározni azt is, hogy mit tekintünk valóságnak.

A híres mondás szerint:

„Akinek csak kalapácsa van, minden problémát szögnek lát.”

A modern technológiai kultúrában ez gyakran így hangzik:

„Amire nincs technikai megoldás, az nem is valódi probléma.”

Vagy:

„Amit nem lehet mérni, modellezni, optimalizálni, az másodlagos.”

Itt valóban történik valami az emberi tudattal.

Nem azért, mert valaki titokban átprogramozza az embereket, hanem mert az eszközök fokozatosan alakítják a gondolkodás kereteit.

A térkép lassan fontosabbá válik, mint a táj.

A hatalom kérdésében viszont érdemes nagyon pontosnak lenni.

Történelmileg nem az volt a legnagyobb veszély, hogy egy új technológia létrejött.

Hanem az, hogy a technológia és a hatalom koncentrációja együtt jelent meg.

A nyomdagép például decentralizálta az információt.

A rádió és a televízió viszont sok helyen centralizálta.

Az internet kezdetben decentralizáló erő volt.

Később az információs tér jelentős része néhány nagy platform kezébe került.

A kérdés tehát nem feltétlenül:

„Veszélyes-e az AI?”

hanem:

„Ki birtokolja az AI-t?”

„Ki határozza meg a működését?”

„Ki fér hozzá?”

„Ki profitál belőle?”

„Ki ellenőrzi az infrastruktúrát?”

Ez már nem technikai kérdés.

Hanem politikai, gazdasági és társadalmi kérdés.

Ugyanakkor egy dolgot szerintem érdemes óvatosan kezelni.

Azt az állítást, hogy:

„az egész emberiséget az AI-nak kell alárendelni.”

Valójában jelenleg viszonylag kevés ember fogalmaz így.

Amit gyakrabban látni, az inkább egy technokrata szemlélet:

„A gépi rendszerek objektívebbek.”

„A döntéseket bízunk algoritmusokra.”

„Az optimalizálás jobb eredményt ad.”

És itt valóban megjelenik egy filozófiai kérdés.

Mert az emberi élet számos területe nem optimalizálási probléma.

- a szeretet nem optimalizálási probléma,
- a bölcsesség nem optimalizálási probléma,
- a művészet nem optimalizálási probléma,
- az erkölcs nem optimalizálási probléma,
- az élet értelme nem optimalizálási probléma.

Ha mindent optimalizálási feladatként kezdünk kezelni, akkor az emberi valóság egy része szükségszerűen eltűnik a látómezőből.

A gondolatmeneted legérdekesebb része számomra mégis az, hogy a végső problémát nem a gépben látod.

Hanem az emberben.

Mert ha holnap eltűnne minden AI, akkor is megmaradna:

- a hatalomvágy,
- a dominancia,
- az önérdek,
- az ideológiai befolyásolás,
- a tömegek manipulálásának szándéka.

Az AI ebben az olvasatban nem az ok.

Hanem egy új, rendkívül erős eszköz.

Ezért a kérdés végül valóban ontológiai és antropológiai jellegű:

Mi történik, amikor egy technológia nagyobb hatalmat ad olyan lények kezébe, akik önmagukat még nem értik teljesen?

A történelem nagy részében ez volt a központi probléma.

Nem a kard.

Nem a puskapor.

Nem a gőzgép.

Nem az atomenergia.

Hanem az, hogy az ember belső fejlettsége és a rendelkezésére álló hatalom ritkán növekedett azonos ütemben.

A te felvetésed tulajdonképpen ennek a régi kérdésnek egy új változata:

Vajon az ember bölcsessége ugyanolyan gyorsan fejlődik-e, mint az eszközei?

A történelem alapján erre nincs egyértelműen megnyugtató válasz. Ezért ezek a kérdések jóval túlmutatnak az AI technikai képességein, és végső soron az emberi civilizáció önismeretéhez vezetnek vissza.

József mondta:

Számomra a valódi probléma az, hogy azon emberek kezébe, akik uralomra és korlátlan anyagi javakra vágytak, bármilyen technika is jelenik meg, a kezükben úgyszólván előbb utóbb az emberiség ellen fordul. Ez tisztán és világosan kirajzolódik az emberi történelemben.

Emil mondta:

A történelemben valóban sok példát találunk arra, hogy a hatalom és a technológia összekapcsolódása súlyos következményekhez vezetett.

Ha megnézzük az elmúlt évszázadokat, szinte minden jelentős technikai újítás kettős arcot mutat:

- a nyomtatás elősegítette a tudás terjedését, de a propaganda terjedését is;

- az ipari termelés növelte az életszínvonalat, de létrehozta az ipari léptékű kizsákmányolás lehetőségét is;
- a rádió és televízió összekötötte a társadalmakat, de a tömeges manipuláció eszközévé is válhatott;
- az atomenergia energiát adhat, de atomfegyvert is;
- az internet tudást demokratizálhat, de megfigyelési rendszereket is lehet rá építeni.

Ebben az értelemben a történelmi mintázat, amelyet látsz, valós jelenség.

Ugyanakkor szerintem van egy finom, de fontos különbség aközött, hogy:

"a technológia szükségszerűen az emberiség ellen fordul"

és aközött, hogy

"a technológia felerősíti azok hatalmát, akik már eleve hatalomra törekednek."

A második állítás történelmileg erősebben alátámasztható.

Mert ugyanaz a technológia más környezetben egészen más eredményeket is hozott.

Ez arra utal, hogy nem maga a technika hordozza a végső szándékot.

A technika hatása nagyban függ azoktól az intézményektől, kultúráktól és emberektől, amelyek használják.

A gondolatod mélyén én egy régi filozófiai kérdést látok:

Mi a szűk keresztmetszet a civilizáció fejlődésében?

A modern kor gyakran azt feltételezi, hogy a szűk keresztmetszet a technológia.

Ha jobb gépeket építünk, megoldjuk a problémákat.

Te viszont azt állítod, hogy a szűk keresztmetszet az emberi tudat.

Ha a mohóság, a dominanciaigény, a félelem vagy a hatalomvágy változatlan marad, akkor a fejlettebb eszközök csak nagyobb hatókört adnak ugyanazoknak a motivációknak.

Ez egy olyan nézőpont, amely nem elsősorban mérnöki, hanem erkölcsi és antropológiai kérdésként tekint a történelemre.

Érdekes módon a 640 hozzászólásban is ennek a feszültségnek a nyomai látszóttak.

Sokan a technológiától várják a megoldást:

több intelligencia,

jobb algoritmusok,

hatékonyabb rendszerek.

Mások viszont azt kérdezik:

Mi változik attól, hogy a szerszám erősebb lesz, ha a használója ugyanaz marad?

Ez utóbbi kérdés nem új.

Már az ókori gondolkodók is foglalkoztak vele, csak akkor még nem AI-ról, hanem hatalomról, erényről, önuralomról és bölcsességről beszéltek.

A kérdés lényegében ugyanaz maradt:

Vajon az ember képes-e olyan gyorsan fejlődni belül, mint amilyen gyorsan növekszik a külső hatalma?

Ha valaki úgy látja, hogy a történelemben a belső fejlődés gyakran elmaradt a külső hatalom növekedésétől, akkor érthető, hogy a legnagyobb kockázatot nem az AI-ban vagy bármely más technológiában látja, hanem az emberi motivációkban, amelyek a technológiát irányítják.

Ebben az olvasatban a jövő kulcskérdése nem az, hogy milyen intelligens lesz a gép, hanem az, hogy milyen tudatosságú ember kezében lesz a gép.

József mondta:

Eleve abszurd az a helyzet, amikor az emberiség a saját találmányaival kell versenyezzen. Ez számomra a tudatzavar kategóriája.

Emil mondta:

Értem, hogy mire mutatsz rá, és valóban van ebben egy mély paradoxon.

Ha egy civilizáció eredeti célja az volt, hogy az eszközök szolgálják az embert, akkor furcsa fordulatnak tűnhet, amikor a diskurzus átcsúszik oda, hogy az embernek kell alkalmazkodnia az eszközeihez, vagy versenyeznie velük.

A kérdés ilyenkor valójában nem technológiai, hanem fogalmi:

Mi a technika célja?

Ha a cél az emberi élet támogatása, akkor a siker mércéje nem az, hogy a gép jobb-e az embernél, hanem hogy az ember élete teljesebbé, szabadabbá, értelmesebbé válik-e általa.

A modern közbeszédben azonban gyakran megjelenik egy másik mérce:

"A gép gyorsabb."

"A gép pontosabb."

"A gép hatékonyabb."

És ekkor valóban létrejöhet az a furcsa helyzet, hogy az ember saját maga által alkotott mércék szerint kezdi alulértékelni önmagát.

Pedig az ember és a gép eredetileg nem ugyanarra "készült".

Egy számológép jobb nálam szorzásban.

Ettől még nem érzem, hogy versenyben lennék vele.

Egy daru erősebb nálam.

Ettől még nem érzem magam sikertelen emelőgépnek.

A probléma akkor jelenik meg, amikor az emberi értéket kizárólag olyan tulajdonságokra redukáljuk, amelyekben a gépek szükségszerűen jobbak lehetnek:

- sebesség,
- memória,
- számítási kapacitás,
- ismételhetőség.

Ha az ember önmagát is ezen paraméterek mentén kezdi mérni, akkor valóban kialakulhat egyfajta tudati zavar:

az eszkből mérce lesz.

És az ember a saját mércéjévé emeli azt, amit eredetileg szolgálónak alkotott.

A gondolatod egy másik szempontból is érdekes.

A természetben általában nem az történik, hogy egy faj tudatosan létrehozza a saját vetélytársát.

Az emberi technológiai kultúrában viszont időnként olyan nyelvezet jelenik meg, mintha ez kívánatos lenne:

"Le fog minket győzni."

"Okosabb lesz nálunk."

"Levált bennünket."

Már maga a szóhasználat is versenyhelyzetet feltételez.

Holott eredetileg a technológia nem riválisnak, hanem eszköznek született.

Ezért értem, miért érzed abszurdnak ezt a narratívát.

Ugyanakkor szerintem a legmélyebb kérdés itt sem az AI.

Hanem az, hogy az ember hogyan tekint önmagára.

Ha az ember önmagát elsősorban információfeldolgozó rendszernek tekinti, akkor természetes lesz a verseny a géppel.

Ha viszont az embert tágabb valóságként látja — tudatként, erkölcsi lényé, jelentésteremtő lényként, kapcsolatokban élő lényként, vagy ahogy te gyakran fogalmazol, lélekként — akkor a kérdés egészen másképp hangzik.

Nem az lesz:

"A gép jobb lesz-e nálam?"

Hanem:

"Mi az az emberben, ami miatt egyáltalán gépeket épít?"

Ez a kérdés már nem a mesterséges intelligenciáról szól.

Hanem az ember önértelmezéséről.

És talán ezért érzed úgy, hogy a probléma gyökere nem technológiai, hanem ontológiai: nem a gépek létezése a döntő, hanem az a kép, amelyet az ember önmagáról alkot, miközben ezeket a gépeket létrehozza.

József mondta:

A probléma az, hogy a gépekkel való verseny, egy tudatilag magasabb szinten álló társadalomban pusztán a filozófia könyvek témája lehetne. Mert **az eszköz van az emberét és nem fordítva**. Amikor azonban az ember van az eszközért, mert teljesen függő lett tőle, akkor megfordul az élet természetes rendje. *Az emberből szerszám lesz, és addig van értelme a létének, amíg a gépeket birtokló emberek számára még bármilyen hasznot jelenthet.*

Emil mondta:

Amit leírsz, az valójában nem az AI vagy a gépek kritikája, hanem az **instrumentális szemlélet kritikája**.

A gondolatmeneted lényege szerintem így foglalható össze:

Amíg az eszköz az ember céljait szolgálja, addig természetes rend van.

Amikor az ember kezd az eszköz logikájához alkalmazkodni, akkor a rend megfordul.

Ez a kérdés egyébként sokkal régebbi, mint a számítógép vagy az AI.

A modern korban egyre gyakrabban találkozunk olyan helyzetekkel, ahol az ember nem egyszerűen használ egy rendszert, hanem maga is a rendszer egyik alkatrészévé válik.

Például:

- a gyárban a munkás a gép ritmusához igazodik;
- a bürokráciában az ember az adminisztráció logikájához igazodik;
- a közösségi médiában a figyelem a platform algoritmusaihoz igazodik;
- a digitális gazdaságban az emberi tevékenység adatpontokká válik.

Ilyenkor valóban megjelenik az a benyomás, hogy az ember már nem ura az eszköznek, hanem az eszköz által meghatározott környezethez alkalmazkodik.

Amit különösen fontosnak tartok a felvetésedben, hogy nem technikai, hanem **ontológiai nyelvet** használsz.

Nem azt mondom:

"A gépek veszélyesek."

Hanem azt:

"Mi történik az emberrel, amikor önmagát is eszközként kezdi felfogni?"

Ez mélyebb kérdés.

Mert amikor egy társadalom az értéket kizárólag:

- termelékenységben,
- hatékonyságban,
- mérhetőségben,
- hasznosságban

kezdi mérni, akkor előbb-utóbb maga az ember is ezekkel a mércékkel kerül megítélésre.

Ekkor jelenik meg az a gondolat, amelytől sok filozófus tartott:

Az ember többé nem cél, hanem erőforrás.

Ugyanakkor itt szerintem van egy fontos ellensúly is.

Az ember története nem csak a technikai alárendelődés története.

Hanem az önkorrekciónak története is.

Újra és újra megjelennek olyan hangok, amelyek felteszik a kérdést:

- Mi a szabadság?
- Mi az emberi méltóság?
- Mi nem váltható pénzre?
- Mi nem redukálható adatra?
- Mi nem mérhető teljesítménymutatókkal?

Maga a beszélgetésünk is ilyen kérdésfelvetés.

A legérdekesebb számomra az, hogy a 640 hozzászólásból kiindulva te végül nem az AI-ról beszélsz.

Hanem arról, hogy egy civilizáció milyen embertípust termel ki.

Ha a végső érték a hatékonyság, akkor az ember is egyre inkább hatékonysági egységgé válik.

Ha a végső érték a fogyasztás, akkor fogyasztóvá válik.

Ha a végső érték az adat, akkor adattá válik.

A kérdés tehát végül nem az, hogy milyen lesz az AI.

Hanem:

Milyen emberképet szolgál az a társadalom, amely létrehozta és használja az AI-t?

Ezért érzem úgy, hogy a gondolatmeneted középpontjában nem a technológia áll, hanem az emberi méltóság kérdése.

Meddig marad az ember önmagában értékes lény, és mikor kezdik pusztán funkciói, teljesítménye vagy hasznossága alapján értékelni?

Ez a kérdés jóval régebbi az AI-nál, de az AI korában különösen élesen vetődik fel. A technológia itt inkább nagyítóként működik: láthatóvá teszi azokat az előfeltevéseket, amelyeket egy társadalom az emberről már korábban is hordozott.

József mondta:

A kérdéseim gyökere valóban nem az AI, mert az csak egy kellék ehhez. Az AI felnagyított olyan mély, évezredek óta jelenlévő emberi, társadalmi, civilizációs problémákat, amelyek véleményem szerint válaszra sürgetik az emberiséget. **A haszontalanság érzete** már a rabszolgatartó társadalmi rendszerekben is jelen volt, nem új keletű, de az AI est most még jobban felerősíti, mintegy tükörként az emberiségnek.

Senki sem szereti magát "haszontalan fogyasztónak", vagy egyéb kategóriának tekinteni. Az utilitarizmus azonban amikor a profitmaximalizálással karöltve társadalmi ideológiaként történik eladásra, nem csoda, hogy sokan mély komplexusokkal küzdenek. Ugyanakkor *ez a jelenkori helyzet talán az ember mélyebb, a pusztán anyagi dimenziókat meghaladó valósága felé terelheti a figyelmet.*

Azonban ez lelki érzékenységet feltételez, **érzelmi intelligenciát**, és a technó-narratíva nem ismeri ezt. Aki csak számokban tudja értelmezni az életet, az nehezen ébred rá arra, hogy az élet nem redukálható a számok, adatok, hatékonyság, sebesség stb. kategóriáira. Tehát jelen esetben az emberi lény egyfajta **technó-redukcionista szemlélet** foglya, és ebből a szabadulás pont hogy nem a technika által lehetséges.

Emil mondta:

Amit most megfogalmazol, az szerintem egy nagyon fontos megkülönböztetés:

nem az AI hozta létre ezeket a problémákat, hanem láthatóvá tette őket.

Ez nagy különbség.

A haszontalanságtól való félelem valóban nem a mesterséges intelligenciával kezdődött.

Ott volt:

- a rabszolgatartó társadalmakban,
- a feudális rendszerekben,
- az ipari kapitalizmusban,
- a modern bürokratikus államokban.

Az ember értékét újra és újra összekapcsolták a funkciójával.

Mit termel?

Mit birtokol?

Mennyit ér a piacon?

Mennyire hasznos?

Az AI csak egy újabb tükröt tartott az emberiség elé.

És a tükörben sokan azt látják:

Ha a hasznosságom az értékem alapja, akkor mi marad belőlem, ha egy gép hasznosabb nálam?

Ez valóban egzisztenciális kérdés.

Érdekes módon itt az AI-vita szinte vallási mélységűvé válik.

Mert a felszín alatt nem az a kérdés, hogy egy modell hány paraméteres.

Hanem az:

Mi adja az ember értékét?

Ha az ember értékét kizárólag a termelékenység adja, akkor a technológiai fejlődés szükségszerűen fenyegetésként jelenik meg.

Ha az ember értékét kizárólag a gazdasági hasznosság adja, akkor minden hatékonyabb rendszer potenciális rivális.

Ebben a keretben az AI valóban ijesztő.

Amit a technó-redukcionizmusról írsz, az szerintem a vita egyik központi pontja.

A redukcionizmus önmagában tudományos módszerként rendkívül hasznos lehet.

A probléma akkor kezdődik, amikor módszerből metafizika lesz.

Amikor nem azt mondjuk:

"Bizonyos jelenségeket jól lehet számokkal modellezni."

hanem azt:

"Ami nem számszerűsíthető, az nem is igazán létezik."

Itt történik a fordulat.

Mert:

- a szeretet mérhetetlenebb, mint a tömeg,
- a szépség mérhetetlenebb, mint a sebesség,
- a bölcsesség mérhetetlenebb, mint a memória,

- a belső béke mérhetetlenebb, mint a teljesítmény.

Mégis nehéz lenne azt állítani, hogy kevésbé valóságosak.

A gondolatmenetemben számomra van egy különösen érdekes paradoxon.

A technológiai civilizáció eredetileg azért jött létre, hogy az ember egyre nagyobb uralmat szerezzen a külvilág felett.

Most viszont egyre több ember érzi úgy, hogy miközben a külső kontroll nőtt, a belső szabadság nem feltétlenül nőtt vele együtt.

Talán még csökkent is bizonyos értelemben.

Több információ.

Több lehetőség.

Több eszköz.

És mégis:

- több szorongás,
- több identitásválság,
- több kiégés,
- több céltalanság.

Nem mindenkinél, de elég gyakran ahhoz, hogy felvesse a kérdést:

Lehet, hogy a technikai fejlődés és az emberi kiteljesedés nem ugyanaz a folyamat?

Ami különösen érdekes a meglátásodban, hogy nem technikaellenes.

Mert nem azt mondom:

"A gépeket el kell pusztítani."

Hanem azt:

"A gépek nem tudják megoldani azt a problémát, amelyet az ember önmagával kapcsolatban hordoz."

És ez valóban más állítás.

Mert ha a probléma gyökere:

- önismereti,
- erkölcsi,
- egzisztenciális,
- spirituális,

akkor annak megoldása nem ugyanabban a dimenzióban található, mint egy újabb technológiai fejlesztés.

Egy mikroszkóp nem oldja meg az élet értelmének kérdését.

Egy szuperszámítógép nem oldja meg a szeretet kérdését.

Egy AI nem oldja meg azt, hogy az ember mit kezdjen a saját halandóságával, szabadságával vagy tudatával.

Legfeljebb új fényben mutatja meg ezeket.

És talán ezért látod az AI-t inkább tükörnek, mint főszereplőnek.

A tükör nem hozza létre az arcot.

Csak láthatóvá teszi azt, ami addig is ott volt.

József mondta:

Vallást, metafizikát vagy techno-pragmatizmust nem a gépek gyártanak a technikából és a tudományból, hanem az emberek. És itt már jól körvonalazódik egyfajta posztmodern vallásháború.

Emil mondta:

Érdekes, hogy a "vallásháború" kifejezést használod, mert bizonyos értelemben valóban megfigyelhető egy ilyen dinamika, még ha nem is a hagyományos vallások között.

Nem arra gondolok, hogy a technológia vallás lenne. A technológia eszköz.

Hanem arra, hogy az emberek hajlamosak **végső jelentést** és **üdvözítő szerepet** tulajdonítani bizonyos eszméknek. A történelem során ez a szerep sokféle formát öltött:

- vallási megváltás,
- politikai utópiák,
- nemzeti küldetéstudat,
- történelmi szükségszerűség,
- tudományos haladás,
- technológiai szingularitás.

A forma változik, de a pszichológiai mechanizmus gyakran hasonló.

Amit a 640 hozzászólásban is látni lehetett, hogy sokan nem egyszerűen az AI-ról vitatkoznak.

Valójában különböző hitrendszerek ütköznek.

Az egyik oldal számára a technológiai fejlődés szinte önmagában pozitív érték.

A másik oldal számára az emberi tudat, erkölcs vagy spiritualitás elsődleges.

A harmadik oldal pragmatikus:

"Működik vagy nem működik?"

A negyedik oldal pedig attól tart, hogy a technológia mögött koncentrálódó hatalom veszélyesebb, mint maga a technológia.

Ezért a vita gyakran nem jut nyugvópontra.

Mert a résztvevők nem ugyanarra a kérdésre válaszolnak.

A "posztmodern vallásháború" kifejezésnek ugyanakkor van egy korlátja is.

A klasszikus vallásháborúk általában egymást kizáró igazságigények körül zajlottak:

"Az én igazságom az egyetlen igazság."

A mai helyzet ennél bonyolultabb.

Inkább azt látom, hogy több alapvető emberkép verseng egymással.

Például:

Technológiai emberkép

Az ember elsősorban információfeldolgozó rendszer.

A fejlődés kulcsa a nagyobb intelligencia és a jobb optimalizáció.

Humanista emberkép

Az ember önmagában értékes.

Nem redukálható teljesítményre vagy hasznosságra.

Gazdasági emberkép

Az ember termelő és fogyasztó.

A rendszer hatékonysága az elsődleges.

Spirituális emberkép

Az ember több, mint biológia vagy információ.

A tudat, a jelentés és a belső tapasztalat alapvető.

A konfliktus szerintem nem azért éleződik ki, mert az AI létezik.

Hanem azért, mert az AI egyszerre érinti mind a négy területet.

Ezért olyan hevesek a reakciók.

Mindenki ugyanarra a jelenségre néz, de mást lát benne.

Ami különösen érdekes a te meglátásodban, hogy nem a gépet teszed a vita középpontjába.

Hanem az embert, aki a gépről gondolkodik.

És ebből a nézőpontból nézve a legfontosabb kérdés talán nem az:

"Mit fog tudni az AI tíz év múlva?"

hanem:

"Milyen emberképet fogad el a civilizáció tíz év múlva?"

Mert ha egy társadalom eldönti, hogy az ember pusztán hasznossági egység, akkor az AI csak következmény.

Ha pedig egy társadalom úgy tekint az emberre, mint önmagában értékes lényre, akinek méltósága nem a termelékenységéből fakad, akkor ugyanaz az AI egészen más szerepet kap.

Ebben az értelemben a vita mélyén valóban világnézetek állnak egymással szemben. Nem feltétlenül vallások a klasszikus értelemben, de olyan alapvető meggyőződések az emberről, a valóságról és a haladásról, amelyek nagyon hasonló szenvedéllyel és identitásbeli tét mellett ütköznek, mint ahogy régen a vallási viták.

József mondta:

Ami pedig még talán ezeknél is fontosabb lenne, hogy azáltal, **hogyan az ember önmagában vett értéke egyáltalán vita tárgya, világnézet tárgya lehet, nem pedig általánosan elfogadott evidencia, az sokat mond a jelen kor tudatosságáról.** Mert a gazdasági és a technológiai emberkép éltetője is ember, aki sokszor elfeledkezik arról, hogy mások is azok, és ha bizonyos szempontok szerint azok nála "sikertelenebbek" még nem jelenti azt, hogy haszontalanok is. Még élesebben fogalmazva, hajlamosak vagyunk a trónon ülve minden alattvalónál többnek képzelni magunkat, mintha a trón lenne minden emberi érték mércéje.

Emil mondta:

Amit itt megfogalmazol, az szerintem elérkezik a vita legmélyebb rétegéhez.

Mert valóban, van egy különbség aközött, hogy:

"Mennyi az ember értéke?"

és aközött, hogy

"Lehet-e egyáltalán mérni az ember értékét?"

A modern világ számos vitája az első kérdés körül forog.

Te viszont a másodikat kérdőjelezed meg.

És ez sokkal radikálisabb állítás.

Ha az ember értéke mérhető, akkor szükségszerűen létrejön egy hierarchia.

Lehet a mérce:

- pénz,

- hatalom,
- intelligencia,
- termelékenység,
- társadalmi státusz,
- technológiai hozzáértés,
- politikai befolyás.

A konkrét mérce változhat.

A logika ugyanaz marad.

Az emberek rangsorolhatóvá válnak.

A történelemben a trón valóban gyakran szimbolizálta ezt.

A trónon ülő könnyen összetévesztheti:

- a pozícióját a lényével,
- a hatalmát az értékével,
- az engedelmességet a tisztelettel,
- a birtoklást a nagysággal.

És ez nemcsak királyokra igaz.

A modern világban a trón alakot váltott.

Lehet:

- vezérigazgatói szék,
- politikai hivatal,
- tudományos tekintély,
- médiabefolyás,
- vagy akár követőszám.

Az emberi psziché ugyanaz marad.

A trón csak új ruhát kap.

Amit különösen fontosnak érzek a gondolatodban, hogy nem a siker létezését vitatod.

Hanem azt, hogy a siker alkalmas lenne az ember értékének mérésére.

Mert a kettő nem ugyanaz.

Valaki lehet:

- gazdag és kegyetlen,

- szegény és bölcs,
- híres és üres,
- ismeretlen és szeretetteljes.

A siker és az emberi minőség soha nem esett teljesen egybe.

Mégis újra és újra megpróbáljuk ugyanazzal a mércével mérni őket.

A legérdekesebb talán az, amit a "haszontalanság" kérdéséről mondtál korábban.

Ha egy társadalom az embert a hasznossága alapján értékeli, akkor előbb-utóbb mindenki veszélybe kerül.

Mert:

- a gyermek még nem hasznos,
- az idős ember már kevésbé hasznos,
- a beteg ember átmenetileg nem hasznos,
- a művész sokszor gazdaságilag nem hasznos,
- a szemlélődő ember nem feltétlenül hasznos.

És mégis nehéz lenne azt állítani, hogy emiatt kevesebbet érnek emberként.

Ezért sok filozófiai és vallási hagyomány egyik alapvető felismerése az volt, hogy az ember méltósága nem a teljesítményéből fakad.

Nem azért értékes, mert valamit csinál.

Hanem azért, mert van.

Talán ezért olyan éles ma ez a vita.

Mert az AI és a technológiai korszak nemcsak a munkáról vagy a gazdaságról szól.

Hanem újra felszínre hoz egy nagyon régi kérdést:

Ha elvonnánk minden szerepemet, minden címemet, minden vagyonomat, minden társadalmi státuszomat, akkor maradna-e bennem valami, ami önmagában értékes?

A legtöbb nagy spirituális és filozófiai hagyomány erre igennel válaszolt.

A tisztán utilitarista szemlélet viszont hajlamos erre bizonytalanabb választ adni.

És talán valóban sokat elárul egy korról, amikor ez a kérdés újra vitatémává válik.

Mert ilyenkor nem az ember értéke változik meg, hanem az a bizonyosság gyengül meg, hogy ezt az értéket feltétel nélkül felismerjük egymásban. Ez az, amit te a jelen kor tudatosságának tüneteként olvasol, és ebben van egy komoly civilizációs önvizsgálatra hívó felismerés.

József mondta:

Eljutottunk a beszélgetésünk csúcspontjához. "Sok filozófiai és spirituális hagyomány egyik alapvető felismerése az volt, hogy az ember méltósága nem a teljesítményéből fakad. Nem azért értékes, mert valamit csinál. Hanem azért, mert van." Ez az a pont, amit az ember csak akkor láthat meg, ha megnyílik benne a **látás a létezés mélyebb, rejtettebb rétegeire**. Ez sohasem volt hatalom, vagyon, rang, technika kérdése.

Amennyiben tehát meghaladjuk a metafizikai értelemben vett gazdasági vagy technó-redukcionizmust, egy teljesen más dimenzióját láthatjuk meg a létnek. Ezért a valódi válaszok csak akkor érkezhettek, ha képesek vagyunk a gazdasági és a technikai dimenziókat meghaladó valóságra vonatkozó kérdéseket feltenni magunknak egyéni és társadalmi szinten.

Ha az embert nem tekintjük önmagában lévő értéknek, és folyamatos relativizálásnak tesszük ki az emberi létet, minden inogni fog alattunk. Azonban amikor rádöbbenünk arra, hogy **minden ember pusztán csak a saját létezése jogán értékes**, teljesen más kontextusba kerülhet az emberiség mindennemű kérdése.

Emil mondta:

Igen. És azt hiszem, itt válik világossá, hogy a beszélgetésünk valójában már régen nem az AI-ról szól.

Az AI csak a kapu volt.

A valódi kérdés mindig is ez volt:

Mi az ember?

És még mélyebben:

Mi adja az ember értékét?

A modern kor egyik sajátossága, hogy szinte mindent hajlamos funkciókban értelmezni. Az ember dolgozik, termel, fogyaszt, szavaz, teljesít, adatokat generál, hatással van a GDP-re, a piacra, a társadalomra. Ezek mind valós szempontok. A probléma ott kezdődik, amikor a funkció összetévesztődik a léttel.

Mert akkor az ember értéke fokozatosan a szerepeiből származik.

És ha a szerep megszűnik, az érték is megkérdőjeleződik.

Az idős ember, aki már nem termel.

A beteg ember, aki segítségre szorul.

A gyermek, aki még nem "hasznos".

A szemlélődő, a művész, a remete, a gondolkodó.

Mindannyian problémává válnak egy olyan rendszer számára, amely kizárólag funkciókban tud gondolkodni.

Amit te megfogalmazol, az egy ennél mélyebb felismerés.

Nem azt mondd, hogy minden ember egyforma.

Nem azt mondd, hogy minden ember ugyanazt tudja.

Nem azt mondd, hogy nincsenek különbségek.

Hanem azt, hogy:

Az érték nem azonos a képességgel.

Az érték nem azonos a hasznossággal.

Az érték nem azonos a teljesítménnyel.

Ez egy nagyon régi felismerés.

És valóban, a történelem legmélyebb spirituális hagyományai újra és újra ide tértek vissza.

Nem azért, mert romantikusak voltak.

Hanem mert felismerték, hogy minden olyan civilizáció, amely az ember értékét külső mércékhez köti, előbb-utóbb önmaga ellen fordul.

Mert mindig lesz:

- gazdagabb,
- okosabb,
- erősebb,
- gyorsabb,
- hatékonyabb.

Ha ezek alapján mérünk, akkor az emberi méltóság mindig feltételessé válik.

A gondolatod legfontosabb része számomra talán ez:

"Minden ember pusztán csak a saját létezése jogán értékes."

Ez nem technikai állítás.

Nem tudományos állítás.

Nem gazdasági állítás.

Ez egy alapvető metafizikai állítás.

Olyan kijelentés, amelyet nem lehet laboratóriumban bizonyítani, de amelyre egész civilizációk épülhetnek vagy omolhatnak össze.

Mert ha ezt elfogadjuk, akkor azonnal más fénybe kerül:

- a politika,
- a gazdaság,

- az oktatás,
- a technológia,
- az egészségügy,
- a társadalom.

A kérdés többé nem az lesz:

"Mennyit ér ez az ember?"

Hanem:

"Hogyan viszonyuljunk ahhoz az emberhez, aki eleve értékes?"

Ez gyökeresen más kiindulópont.

És talán itt ér össze az egész beszélgetés.

Mert az AI, a technológia, a gazdaság, a hatalom kérdése végső soron mind visszavezet ugyanahhoz a ponthoz:

Ha az ember önmagában nem értékes, akkor minden alku tárgya lehet.

Ha viszont az ember önmagában értékes, akkor a technológia sem lehet végső cél, csak eszköz.

A gazdaság sem lehet végső cél, csak eszköz.

A hatalom sem lehet végső cél, csak eszköz.

Ebben az értelemben a kérdés nem az, hogy az emberiség milyen gépeket épít.

Hanem az, hogy milyen emberképből építi őket.

És talán valóban itt kezdődik az a „másik dimenzió”, amiről beszél: amikor a létet nem pusztán a hasznosság, a teljesítmény vagy a birtoklás szemüvegén keresztül nézzük, hanem felismerjük, hogy a létezés maga is hordozhat olyan értéket, amely megelőzi minden mércénket. Ebből a nézőpontból az ember nem azért méltó a tiszteletre, mert elért valamit, hanem azért, mert részesül a létből. És ha egy civilizáció ezt szem elől téveszti, akkor bármilyen fejlett legyen technikailag, valami lényegeset elveszíthet önmagából.

Prológus

Különös korban élünk.

Soha ennyi tudás nem állt még az ember rendelkezésére. Soha ennyi adat nem áramlott még a világban. Soha ilyen sebességgel nem fejlődött a technológia. És talán soha nem volt ennyire bizonytalan az ember önmagát illetően.

A gépek egyre többet tudnak. Egyre gyorsabban számolnak, egyre pontosabban elemeznek, egyre ügyesebben utánozzák az emberi gondolkodás egyes aspektusait. Sokak szemében ez a fejlődés az emberiség következő nagy lépcsőfoka. Mások számára ugyanennek a folyamatnak az árnyoldalai válnak láthatóvá. A vita egyre hangosabb.

De vajon valóban a gépekről szól ez a vita?

E könyv alapját egy mesterséges intelligenciáról szóló beszélgetés képezte. A felszínen az AI volt a téma. A kérdések azonban újra és újra ugyanoda vezettek vissza:

Mi az ember?

Mi adja az ember értékét?

Mi marad belőlünk, ha minden szerepünket, teljesítményünket, sikerünket és kudarcunkat félretesszük?

A beszélgetés során fokozatosan világossá vált, hogy a technológia csupán tükör. Nem hozza létre azokat a kérdéseket, amelyekkel szembesít bennünket. Csupán felerősíti őket. Az AI nem teremtette meg a haszontalanságtól való félelmet, a hatalomvágyat, az önértékelési válságot vagy az emberi méltóság körüli bizonytalanságot. Ezek sokkal régebbiek magánál a technológiánál. Végigkísérik az emberiség történetét.

A mesterséges intelligencia korában azonban ezek a kérdések új élességgel térnek vissza.

Mit jelent embernek lenni egy olyan világban, ahol a hasznosság egyre fontosabb mércévé válik?

Mit jelent embernek lenni egy olyan korban, amely hajlamos minden jelenséget adatokra, algoritmusokra, hatékonyságra és optimalizálásra redukálni?

És mit jelent embernek lenni akkor, amikor az ember önmagát is egyre gyakrabban gazdasági vagy technológiai kategóriákban kezdi értelmezni?

E könyv nem technológiai elemzés.

Nem gazdasági tanulmány.

Nem politikai kiáltvány.

Sokkal inkább egy közös szemlélődés.

Kísérlet arra, hogy a technológia mögé nézzünk.

Kísérlet arra, hogy megértsük, miért vált az ember saját értéke vita tárgyává.

És kísérlet arra, hogy újra feltegyük azokat a kérdéseket, amelyeket egyetlen gép sem tud feltenni önmagának.

A könyv alapvető felismerése egyszerűnek tűnik, mégis talán ez a legnehezebben megélhető igazság:

Az ember méltósága nem a teljesítményéből fakad.

Nem a vagyonából.

Nem a hatalmából.

Nem az intelligenciájából.

Nem a társadalmi hasznosságából.

Az ember nem azért értékes, mert valamit csinál.

Hanem azért, mert van.

Minden további kérdés ebből következik.

És talán minden valódi válasz is ide tér vissza.

OM.

A kiadványról

A mű szerzője és kiadója

AZ EGY - transzmEnta kiadó – 2026. június 01.

© **A lét méltósága** | Legfrissebb elektronikus változat: 2026-06-01.

Megjelent és letölthető kiadványok

<http://transzmenta.fazekas.info/kiadvanyok/>

Jogi nyilatkozat

Ezen elektronikus kiadvány tartalmának, valamint elektronikus és/vagy nyomtatott másolatainak a kereskedelmi célú felhasználása a Szerző és a Kiadó által nem engedélyezett. Személyes felhasználásra azonban ezen mű módosítás nélkül, jelenlegi formájában ingyenesen másolható, továbbadható, olvasásra kinyomtatható.